

nyos viseleteinkről vagy éppen történelmi örökségünkről, mindenféle önmeghatározás előfeltételeként a magunkról való igaz tudást kell megjelölnünk. Végsősoron az örök kérdés, hogy „mi a magyar?”, nem csupán az érvényes válaszok elmaradása, hanem az érvénytelen válaszok megcáfolatatlannak tűnő ereje miatt is tűnik megválaszolhatatlannak. Hiszen rejtélyes nyelvünk éppen úgy jelentheti egyesek számára az identitás hordozóját, mint a földrajzi vagy történelmi hagyomány, netán a származás. Ám pontosan ez a többféleség akadályozza meg a valódi és egységes identitásélmény létrejöttét. Karácsony Sándornak a kötetben szintén megtalálható *A magyar lélek* című esszéje szerint ez a különös, önmagunkra vonatkozó tudatlanság és bizonytalanság is sajátosan magyar ízü jelenség.

Ezt a jelenséget felszámolni nehéz, de nem lehetetlen. A kötetbe válogatott gondolkodóknak nem csupán témájuk, hanem irányultságuk is közös: alapvetően optimisták. Az adott időszakra vonatkozó kritikájuk nem egyoldalú és romboló, hiszen minden bekezdésük mögött ott munkál a jobbító szándék és a szebb jövőbe vetett hit. Ezért e hiánypótló kötet elsősorban a jelenben élők számára üzenet, hogy a fejük felett lebegő „egységesülő” szó fo-

lyamatosságát kellően komolyan vegyék.

ZSOLNAI GYÖRGY

(Szerkesztette Szegedy-Maszák Mihály és Zákány Tóth Péter, Ráció Kiadó, Budapest, 2007, 570 oldal, 3100 Ft)

JACQUES LE GOFF: *Európa születése a középkorban*

A kötet az *Európa születése* című nemzetközi könyvsorozat része, mely öt különböző nemzetiségű kiadó közös kiadványa, s melynek főszerkesztője egyben a tárgyalt könyv szerzője is. Jacques Le Goff nemzetközi hírű középkortörténész, annak az Annales Iskolának a ma élő legnagyobb mestere, melyet többek között Marc Bloch, Lucien Febvre, Georges Duby, Fernand Braudel neve fémjelez. Az Annales mozgalom a politika- és diplomáciatörténet helyett a történeti folyamatok gazdasági, társadalmi, kulturális, vallási, geográfiai, művészeti, pszichológiai, azaz a lehető legteljesebb körű, hosszú- és középtávú elemzését tűzte ki célul.

Ennek szellemében íródott az *Európa születése a középkorban* is, amelynek eredeti francia címe (*L'Europe est-elle née au Moyen Âge? – A középkorban született Európa?*) jobban kifejezi a könyv mondaniva-

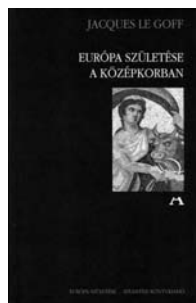
lóját, mint a magyar fordításnak adott cím. Európa születése kapcsán a történész ugyanis elsősorban arra az átmeneti korszakra gondol, amikor a késő ókori görög-római civilizáció, a kereszténység és a népvándorlás szintézise révén létrejött a történeti Occidens, Nyugat-Európa. Le Goff nem elsősorban vagy nem csak ennek a korai középkornak a folyamatait, elméleteit, problémáit kívánja bemutatni. A könyv a középkor körülbelül 1000 évének (4–15. század) kultúrájáról, struktúráiról szól. A kötet időrendi elrendezésű, de egy-egy korszakon belül tematikus felosztás érvényesül: mindig a középkor adott részére legjellemzőbb jelenségeket magyarázza.

Szükségszerű, hogy mindezt 261 oldalon összefoglalva a szerző egyes területeken kissé nagyvonalú legyen (a politika-, a gazdaság- vagy a társadalomtörténet – talán érdemtelenül – kevés helyet kap), s egy helyen Le Goff maga is megfogalmazza, hogy szándéka szerint „elsősorban azokat a közös vonásokat emeli ki, amelyeket ez a korszak hagyományoz Európára”, azaz az európai civilizációnak a középkorban kialakult rétegeit keresi. S míg ezt teszi, nyilvánvalóvá válik egy egész élet munkássága során felgyülemlett mély tudás. A szerző többször hi-

vatkozik a középkorkutatás legfrissebb eredményeire, más tudósok munkájára, véleményére, hol velük egyetértésben, máskor ellenvéleményt megfogalmazva, esetenként csak azokat ismertetve, anélkül azonban, hogy a problémát részletesen tárgyalná. Mert nem ez a szerző célja. Ami az egész könyv vezérfonalát alkotja, s amit Le Goff mindig szem előtt tart: a „középkor továbbélése a középkor után”. Nem egyszerűen a középkori Európát kívánja bemutatni, hanem a ma Európájának gyökereit keresi lépten-nyomon.

Ennek egyik legjellemzőbb példája a Karoling-kor mint elvetélt európai kísérlet értékelése vagy Podjebrád György a középkorban egyébként meg nem valósult Európa-tervének ismertetése.

Írása nyomán nem a sötét középkor, hanem egy izgalmas, dinamikus, haladó korszak bontakozik ki előttünk, a ma Európájának gyökerei, amikor megjelenik például a militantizmus, a sztrájk, az egyházas nyári vakáció a tanítás rendjében, az ösztöndíjak, a könyv, a központozás, a csendes, magányos olvasás, a próza, a szónoklatok, az ingyencsésze, a boszorkányüldözés, a gigantizmus, a költségvetés, a gazdasági folyamatok globalizálódása, sőt a társadalombiztosítás. Le Goff az egészet igyekszik hangsúlyozni,

azokat a tendenciákat, amelyek révén megszületik az új európai civilizáció, a Nyugat. A 15. század nem a középkor vége, inkább csak a „történelem egy fontos megállója”. Le Goff úgy véli, hogy „a 15. század végén fölsejlik előttünk Európa megalkotásának esélye”. Nem a középkor végén jelentkező veszélyek, hanem a középkorban elért eredmények érdemelnek nagyobb figyelmet.

A kötetet két térkép, időrendi táblázatok és tematikus bibliográfiái válogatás egészíti ki, elsősorban az elmúlt 20–30 évből, főleg francia, kisebb részben angol és német nyelven.

CSEKE HENRIETTA

(Fordította Sújtó László, Atlantisz Kiadó, Budapest, 2008, 334 oldal, 3595 Ft)

JEAN-PIERRE CHANGEUX: *Az igazságkereső ember*

A neurobiológia elismert szakembere, Jean-Pierre Changeux e könyvében hivatásától viszonylag távol eső területre tesz kirándulást; az emberi agy működéséről szóló legújabb kutatásoktól és hipotézisektől rugaszkodik el, de következtetései messzebbre mutatnak. Changeux nem titkolt célja ugyanis az, hogy tudományos, vagyis iga-

zolható választ keressen olyan örökzöld filozófiai kérdésekre, mint hogy mi az igazság és mi a tudat. Kérdéses persze, hogy sikerrel járhat-e egyáltalán egy ilyen nagyszabású vállalkozás, hiszen már számtalan próbálkozás született e témakörben és egyetlen válasz sem bizonyult véglegesnek, elsősorban azért, mert e kérdések végérvényes megválaszolására a legkülönbözőbb gondolkodói kasztok formálnak mind a mai napig kizárólagos jogot.

A kötet első kétharmadában zavaros szakmai „mélyvízben” találja magát a laikus olvasó, hiszen az interdiszciplinaritás jegyében számtalan részterület csapatomunkában elért eredményeit és elképzeléseit taglalja az agy felépítésére és fejlődésére vonatkozó vizsgálódásban, kezdve a nyelvésztől egészen a molekuláris genetikáig. A magyarító ábrákkal és szemléletes példák illusztrált szöveg bevezet minket a szerző kutatásaiból kirajzolódó világegyetembe, amely szerint az emberi tudat az idegsejteket egymással összekapcsoló szinaptikus hálózatok összessége és az evolúciós fejlődés gyümölcse. Az agy emberivé válása és az elmúlt pár ezer évben történt „csúcsra járatása” szerinte egyértelműen magyarázható a legtágabb időmetszetet tekintve a génállomány próbaszerencse alapon történő szelekciójával, amely az adott egyedek szintjén meglévő „kognitív játékok” és